

ŽIVKO ČINGO: »VELIKA VODA«

»Nolit«, Beograd, 1973.

Roman *Velika voda* realizovan je u skladu sa jednim dosta čestim opredeljenjem ka »zatvaranju«. Naime, zatvorenost u ovom romanu ide u više pravaca i realizuje se na više strukturalnih nivoa. Roman je, najpre, zatvoren u jedan strogo omeđeni tematski prostor: prve poratne godine. Ovaj tematski prostor je neprobojan: nema narativnih izleta ni u vreme pre romaneskних zbivanja, ni u vreme posle njega. Dakle, reč je o apsolutnoj zatvorenosti koju nijedan element ne narušava. Kao što je zatvorenost odlika tematskog prostora Čingovog romana i drugi planovi poseduju istu karakteristiku. Roman je zatvoren i kad je u pitanju obim zahvaćenog prostora u njemu. Sva zbivanja se koncentrišu u isključivo jednoj sredini: domu za ratnu siročad. Nema narativnih ekskursiva van ove socijalne sredine. Svet, šira okolina »odsečeni« su i ne probijaju se u narativni tok ni preko uzgrednih napomena. Vidljivo je iz svega već pomenutog da Čingo u romanu teži redukciji, odriče se tematskog i prostornog »prelivanja« i rasprostiranja; njegov roman teži usredsređivanju na užu plan, teži, u stvari, mikroplanskoj naraciji. Takva naracija odmah implicira određene strukturalne karakteristike.

To je, pre svega, jedna analitička težnja u objektivaciji i narativnom toku. Narativni tok je linearan, bez većih narušavanja. Narativni tok, samim tim, ide ka nekakvom »epilogu«, koji u romanu i postoji, i rezultira iz ideografije takvog romana, iz eksplikacije izvrsnih ideja. Tematski zahvat situiran je temporalno u prve poratne godine. Rat u romanu nije prisutan u direktnoj i neposrednoj naraciji, ali se probija sa područja evokacije u svesti Čingovih junaka: on je, zapravo, ona sila koja je usloвила sve u romanu, od životnih sudbina samih junaka, do određenih slojeva u njihovoj svesti. Rat je grubo i direktno uslovio životne puteve junaka, odnosno, on ih je postavio u jednu specifičnu situaciju: da ostavi bez porodice nađu utočište u domu za ratnu siročad. Svi Čingovi junaci su, tako, sa podsečenim korenima, najpre na biološkom planu, a kasnije se to reflektuje i na druge planove. Među Čingovim junacima moguće je uočiti opoziciju: dve strane koje jedna prema drugoj istupaju sa mnogo specifičnosti počev od socijalnog položaja, starosnih razlika, do nivoa pojedinačnih i ljudskih osobnosti. Ova dva sveta su svet vaspitača i svet njihovih vaspitanika, staratelja i dece. Te dve strane postavljene su u romanu izrazito opozitno: jedna od njih (vaspitači) pokazuje vrlo malo razumevanja za onu drugu. Vaspitači i sami ratom »izbačeni« iz svojih dotadašnjih svetova stekli su u ratu grubost, a izgubili ljudsku toplinu i poverenje u čoveka.

Ovim kontrastom svojih junaka Čingo dobija mogućnost da »osenči« osobnosti oba sveta, jer u oštiri suprotstavljanja, u žestini egzistencijalne bitke, obe strane moraju da se iskažu do kraja, da po linijama opozitnosti iskažu sve svoje karakteristike. I ovde se u romanu otvara mogućnost da jedna strukturalna karakteristika: tačka gledišta bitnije obeleži narativni tok. Pripovedačku poziciju ima junak-narator Lem iz tabora dečaka. Samim tim, iskazi junaka-naratora jesu u funkciji formiranja tačke gledišta u romanu. Pošto je junak-narator pripadnik sveta vaspitanika on može da onaj drugi svet obeleži izrazito negativno. Međutim, to bi bio i trenutak kad bi se tačka gledišta pojavila kao elemenat inkoherencije književne strukture. Ali do pojave inkoherencije nije došlo. Tačka gledišta je objektivistička. Junak-narator ne »podešava« svoje izkaze u smislu vrednosnog obeležavanja druge strane. U više narativnih celina Čingovog romana ispričane su priče o pripadnicima sveta vaspitača (o upravniku doma i njegovim saradnicima). U tim pričama tačka gledišta, iako ide ka formiranju negativno obeleženog pravca značenja, nije

»posredovana« kroz subjektivnu isključivost i ličnu odbojnost. Ove priče koje vaspitanik priča o vaspitačima jesu primer kako jedna svest (biološki obeležena dečastvom) sagledava profil odraslih i kako prolazi kroz psihi odraslih. U svim ovim pričama se ide ka otkrivanju jezgra ljudskosti, jedne ljudske osnove u svakom čoveku koja često može biti prikrivena i preplavljena sadržajima koji se u jednoj egzistencijalnoj situaciji ukazuju kao neautentični i ličnost ih sama odbacuje i pojavljuje se u svojoj svojoj autentičnosti i izrazitosti (obično u finalu svake od ovih priča). Druga strana, svet vaspitanika, je svet amorfni i tragičniji, još nestalan i ponekad neodrediv u svom ispoljavanju. Junak-narator i u tom svetu pronalazi polarizacije i vrednosnu nejednakost.

Svet vaspitnika je strukturalno povlašćeniji u romanu, jer dominira narativnim tokom i preko jednog svog predstavnika ga vodi. Za ovaj svet, svet vaspitanika, vezana su i dva elementa simboličke konotacije od kojih se jedan proteže na roman u celini i figurira i kao naslov romana. To je sintagma: »velika voda«. Velika voda u svom simboličkom jezgri skriva za junaka-naratora i njegove vršnjake sve ono njima nedostupno, slobodan i srećan život, daleko od nadziratelja su samo tu da ograniče slobodu i sputaju autentičnost života. Simbolička konotacija sintagme »velika voda« je očigledna, velika voda je pravi život koji junake romana teško da će poneti svojom maticom. Kad je na početku bilo govora o obeležavanju zatvorenosti Čingovog romana, nije bilo govora i o semantičkoj vrednosti te zatvorenosti. Sada je ona očigledna: svet malih junaka je zatvoren i prema pravom životu što obeležava drugi element koji ima simboličku konotaciju: to je zid koji skriva veliku vodu i svet od očiju Čingovih junaka. Oni su zidom odeljeni od onoga za čim čeznu. Iz ovoga bi se, možda, zaključilo da roman nudi jednu pesimističku poruku i oblikuje i jedan pravac značenja te vrednosti. Međutim, to nije slučaj. Pravac značenja usmeren je ka formiranju jedne poruke humanističkog tipa: pobeđi čovečnosti i autentično ljudskog koje je ljudsko u onoj meri u kojoj uspe da se odbrani od nasrtanja suprotnih principa. To je onaj epilog o kome je bilo reči prilikom određivanja linearnog karaktera narativnog toka. U Čingovom romanu mogu se zapaziti dve tipološki različite »boje« narativnog toka: realistička i druga pomenjena izvan ravni realističkog. Realistička dominira u ukupnom pripovedačkom tkivu, narativni tok je njom najčešće ostvarivan, ali ona druga nijansa pripovednog toka ima povlašćeniju strukturalnu poziciju jer je njoj ostavljeno da obeleži elemente simboličke konotacije, da proširi semantičko jezgro romana, da roman »prevede« na ravan značenja, koja zbog prisustva simboličkog »prekriva« roman kao celinu. Između ove dve nijanse u narativnom toku romana ne postoji sukob, one su jedna drugoj funkcionalno podređene i, samim tim, već osnovnom umetničkom intencijom pomirene.

Radioje Mikić

MILAN LALIĆ: »PSALMI I DRUGE PESME«

Matica srpska, 1973.

Prva zbirka pesama Milana Lalića, otvorenije nego što je to slučaj kod naših pesnika najmlađe generacije (ali, i ne samo njih), upozorava na pitanje opravdanosti i, s tim, granica upotrebe tzv. *poetske aluzije*. Na to, razume se, ne upućuju samo naziv i moto (vidi: *Psalmi Davidovi* — 7, 4—5.) za koje se Lalić, kad se radi o prvom ciklusu, odlučio. Motivska građa, pre svega, zatim suma pesničkih figura, pretežno etički obojeni iskazi i, donekle, ritmika (elementi Lalićeva retorskog postupka u ciklusu *Psalmi*

indeks knjiga